

MEŽA KONSULTĀCIJU
PAKALPOJUMU CENTRS

PADOMI MEŽA SAIMNIEKAM

Meža konsultāciju
pakalpojuma centrs
sadarbības ar
Pasaulē Dabas
Fondu videi
draudzīgās
mežsaimniecības
attīstībai.

**Pasaules
Dabas
Fonds**

sadarbībā ar

IEVADS

Šajā informatīvajā izdevumā esam sagatavojuši padomus, kas palīdzēs jums saimniekot mežā un ļaus rast atbildes uz jautājumiem: kāpēc es daru tieši tā un kas no tā iegūst, kas mežam kā dabiskai dzīves telpai nepieciešams un ko es kā īpašnieks varu darīt, lai saglabātu “dzīvu” mežu?

Bukletā atrodami padomi ļaus jums meža īpašumu padarīt bagātāku. Tas neprasa papildu ieguldījumus, bet šādas saimniekošanas rezultātā mežs ne tikai nezaudēs tam raksturīgās īpašības, bet pakāpeniski iegūs jaunas kvalitātes.

Pirms sākat strādāt savā mežā, rūpīgi iepazīstieties ar to! Mežs ir ļoti daudzveidīga, skaista un reizē sarežģīta dabas sistēma. Arī jūsu mežs ir īpašs, un tas prasa īpašu attieksmi.

Un vēl. Ievērojiet savā mežā klusuma periodu putnu ligzdošanas laikā pavasarī un vasaras sākumā – neveiciet jaunaudžu kopšanu un ierobežojiet mežizstrādes darbus!

SAUSI KOKI UN KRITALAS

Sausu koksni no meža bieži mēdz izvērt iedomātas kārtības dēļ, nepamatoti domājot, ka tā ir zaļojošus kokus apdraudošu kukaiņu savairošanās cēlonis, un nezīnot, ka tieši atmirusī koksnes kalpo par mājvietu šādu kukaiņu dabiskajiem ienaidniekiem.

Nereti sausu vai trūdošu koksni nepamatoti uzskata par lieku un nevajadzīgu, kas pēc iespējas ātrāk no meža ir izvācama. Tomēr šādai koksnei mežā ir neaizstājama loma dzīvības daudzveidības nodrošināšanā. Gandrīz katra ceturta mežā dzīvojoša

suga ir saistīta ar sausiem un trūdošiem kokiem. Neskaitāmas sēnes, ķērpji, sūnas, gliemeži, kukaiņi, putni un zīdītāji izmanto atmiruso koksni gan kā paslēptuvi, gan vietu, kur atrast barību vai izaudzināt mazuļus. Katram iemītniekam ir savas īpašas vajadzības, tādēļ svarīgi, lai mežā atmirusī koksne būtu pieejama dažādās vietās un pēc iespējas dažādāka. Sūnām vai gliemežiem labāk patiks mitrumā un ēnā gulošas kritalas, turpretim dažādas kukaiņu sugas apmetīsies tieši uz saules izgaismotiem stubņiem. Lielus stubņus plēsīgie putni izmanto par “medību torņiem” un, piemēram, urālpūces, tieši šādās vietās pamanās izveidot savas ligzdas. Sēnes un kukaiņi pamazām veicina stubņņu un kritalu noārdīšanos, trūdošā koksne pakāpeniski iesaistās vielu apritē mežā, palīdz iesakņoties un iesaistīt jaunajiem kociņiem, tādēļ tai ir neaizstājama loma meža stabilitātes un produktivitātes saglabāšanā.

Padomi meža darbos:

- *Atmirusī koksne saglabājama iespējami lielākā apjomā. Pirmām kārtām saudzējami resnākie atmirusī koki – šādi stubņņi un kritalas sadalās lēnāk, to stumbra iekšienē ir stabilāki apstākļi, kas ļauj šādu atmiruso koksni apdzīvot lielākam dzīvo organismu skaitam.*
- *Saglabāšanai atstātos sausos kokus nevajag sazāģēt, un nepieciešams izvairīties no to sabraukāšanas ar mežizstrādes vai augsnes sagatavošanas tehniku.*
- *Ja iespējams, veidot sausās koksnes izvietojuma koncentrēšanu grupās, tādējādi nodrošinot to veiksmīgāku saglabāšanu un atvieglojot meža tehnikas pārvietošanos.*
- *Svarīgi, lai mežā būtu dažādos laikos atmirusī koki – pilnībā satrupējušas un gandrīz ar zemi saplūstošas kritalas, kā arī nesen krituši koki.*
- *Sevišķi liela uzmanība jāpievērš atmirusās koksnes apjoma nodrošinājumam, veicot ciršanas atlieku izvākšanu cirsmā.*

Atmirušā koksne dzīvesvietu rod daudz vairāk dzīvo organismu nekā dzīvā, zaļojošā kokā.

LIELI UN VECI KOKI

Mūsdienās koki tiek cirsti ievērojami agrāk par vecumu, līdz kuram tie spētu nodzīvot. Šodien mežā nebūs bieži sastopami ļoti veci koki, kas liek īpaši rūpīgi attiekties pret šādu koku saglabāšanu savā īpašumā. Liels skaits dažādu augu un dzīvnieku

sugu ir cieši saistīti ar veciem kokiem un vecām mežaudzēm. Vēl nozīmīgāki šie koki kļūst, ja tajos ir atrodami dobumi un deguma rētas, kā arī lieli, sausi zari. Vērtīgi, kā varētu šķist, ir ne tikai ozoli, oši, liepas, melnalkšņi, bērzi un priedes, bet arī apses, blīgzna un pat baltalksnis. Tieši apse un blīgzna ir koku sugas, kas var kalpot par ļoti nozīmīgu dzīvotni putnu, kukaiņu, piepju, ķērpju un sūnu sugām.

Viens no dažādu sugu izzušanas vai skaita samazināšanās cēloņiem ir vecu, lielu koku trūkums mežā.

Padomi meža darbos:

- Veicot koku cīršanu, svarīgi saglabāt daļu no kokiem kā ekoloģiskos kokus – bioloģiskā vecuma sasniegšanai nākotnē. Pirmām kārtām saglabājami augtspējīgi iepriekšējās paaudzes koki.
- Atstāto koku tuvumā jāstrādā piesardzīgi, lai nesabojātu to saknes un stumbrus.
- Ja kāds no atstātajiem kokiem nokalst vai to nolauž vai izgāž vējš, tad tas saglabājams, jo tas mežā kļūs par atmirušo koksnī.

Daudzu augu un dzīvnieku sugu izdzīvošana ir atkarīga no veciem un dobumainiem kokiem.

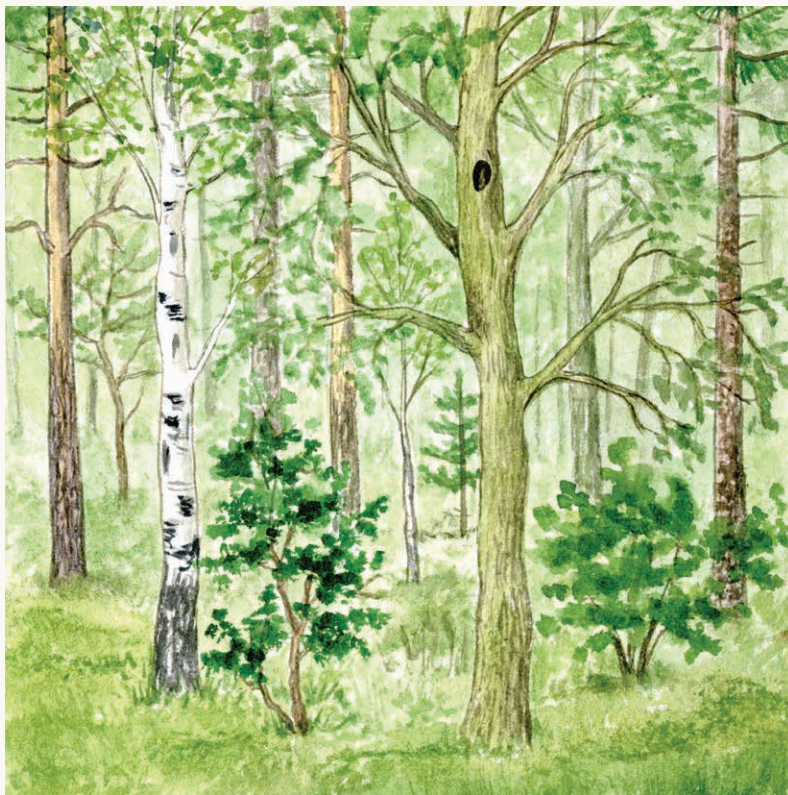
DOBUMAINI KOKI

Daudzas putnu sugas ir dobumperētāji, tātad ligzdo dobumos. Koku dobumus izmanto arī caunas, vāveres, sikspārņi un dažādas kukaiņu sugas. Dzeņi, ja mežā sastopami piemēroti koki, dobumus izkaļ paši, bet lielākā daļa dobumperētāju ir atkarīgi no dzeņu kaltajiem vai dabiskas izcelsmes (iztrupējušās zaru vietās u. tml.) dobumiem. Turklāt tieši dabiskās izcelsmes dobumi ir nosacīti vērtīgāki, jo mazāk pakļauti postījumiem. Dobumperētāji ir arī vairākas īpaši aizsargājamas putnu sugas, piemēram, apodziņš, bikšainais apogs, meža balodis un zaļā vārna. Noteikumi un standarti meža apsaimniekošanā prasa saglabāt kokus ar dobumiem, ja dobuma diametrs ir lielāks par 10 centimetriem. No dzeņveidīgo kaltajiem tik lieli būs tikai lielākie melnās dzilnas kaltie dobumi, bet pārējo dobumi ir mazāki nekā 10 centimetri diametrā. Tomēr arī mazie dobumi ir svarīgi virknei putnu sugu, piemēram, zīlītēm un mušķērājiem. Dobumos perējošo kukaiņēdāju sugu piesaistīšanai tradicionāli mežos tiek izvietoti putnu būriši, taču dobumi kopumā ir drošāki un ilgmūžīgāki nekā būriši.

Saglabājot dobumainos kokus, tiek saglabātas daudzām sugām svarīgas mikrodzīvotnes, līdz ar to – sugu daudzveidība mežā.

Padomi meža darbos:

- Veicot koku ciršanu, būtiski saglabāt dobumainos kokus. Ja kāda iemesla dēļ tos visus saglabāt nav iespējams, priekšroka dodama dabiskas izcelsmes (iztrupējušiem) dobumiem.

Dobumi ir būtisks dzīvotnes elements daudzām putnu un citu dzīvnieku sugām.

LIELĀS LIGZDAS

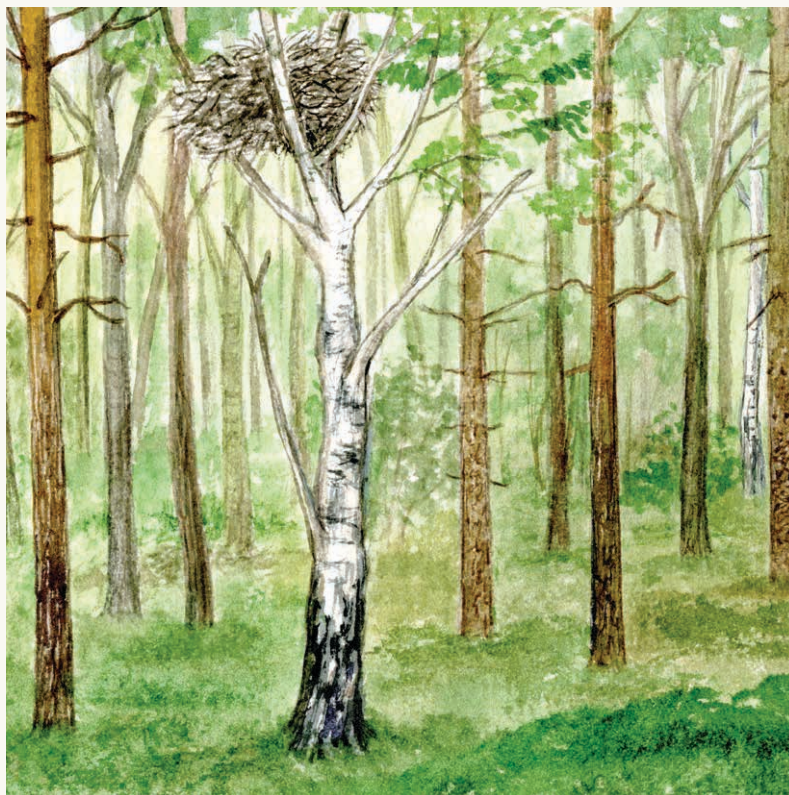
Lielās ligzdas būvē vai izmanto vairākas īpaši aizsargājamas putnu sugas, kuru aizsardzībai veido dažādas aizsargājamas teritorijas”, - melnais stārķis, ūpis, zivjērglis, čūskērglis,

mazais ērglis, klinšu ērglis, vistu vanags, sarkanā klija un melnā klija. Lielās ligzdas bieži tiek izmantotas daudzus gadus, tās pielabojot un papildinot. Laika gaitā vienā un tajā pašā ligzdā var nomainīties ne tikai attiecīgās sugas putnu pāri, bet arī putnu sugas, kas to apdzīvo. Lielo ligzdu būvei atbilstošu dimensiju koku Latvijas mežos nereti trūkst, bet ligzdas atrašanās kokā ir vislabākais apliecinājums, ka šis koks ir ligzdas būvei piemērots. Tāpēc kokus, kuros atradušās lielās ligzdas, svarīgi saglabāt pat tad, ja pati ligzda ir nokritis. Meža apsaimniekošanas noteikumu prasība ir saudzēt kokus ar lielām (vairāk nekā 50 centimetru diametrā) putnu ligzdām, ja tādi ir, kā arī koku rindu un pamežu ap tiem. Taču ar šo visbiežāk ir par maz ligzdošanas vietas aizsardzībai – dzīvotnes pārmaiņu dēļ ligzda tiek pamesta, tā pakļauta lielākam plēsonības un vēja ietekmes riskam.

Saglabājot lielās ligzdas un kokus, kurās tās atrodas, jūs nodrošināt dzīvotni īpaši aizsargājamām putnu sugām, vienlaikus rūpējoties par šo sugu ligzdošanai piemērotu koku pieejamību arī nākotnē.

Padomi meža darbos:

- *Atrodot lielo ligzdu, sazinieties ar ornitoloģijas speciālistu, lai noskaidrotu, kāda putnu suga to apdzīvo un kādi aizsardzības pasākumi nepieciešami.*
- *Ja ligzdu neizmanto īpaši aizsargājama putnu suga, vēlams saglabāt koku grupu vismaz 30 metru rādiusā ap ligzdas koku.*
- *Arī tad, ja lielā ligzda ir nokritis, vēlams saglabāt vismaz koku, kurā tā atradās.*

Lielās ligzdas būvē un izmanto virkne īpaši aizsargājamu un apdraudētu putnu sugu.

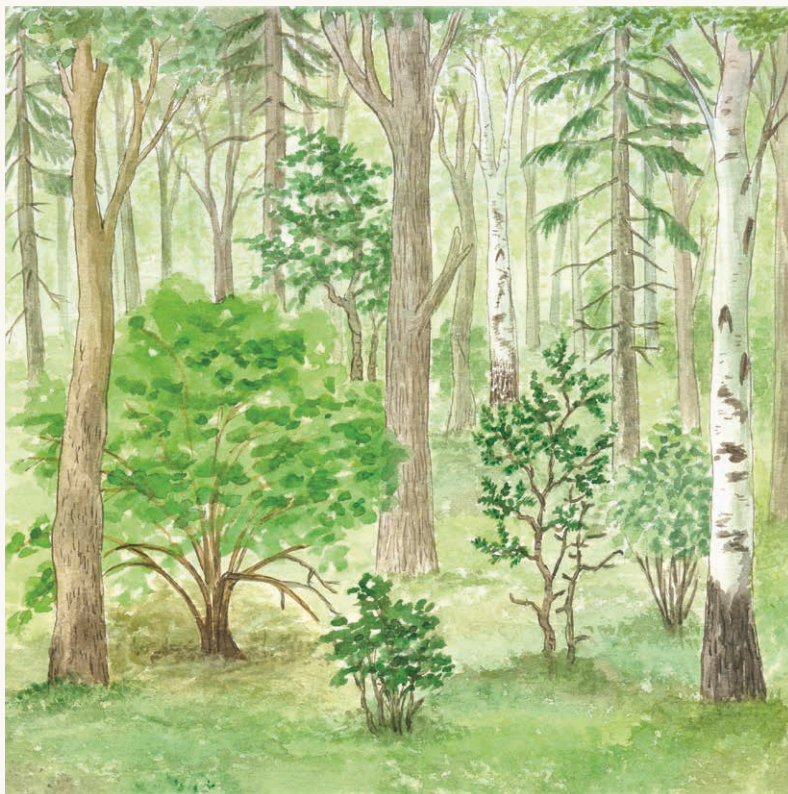
PAMEŽS

Par pamežu pieņemts saukt tās koku un krūmu sugas, kas aug zem lielo koku vainagiem un konkrētas vietas augšanas apstākļos nespēj sasniegt kokaudzes augstumu. Pamežs kalpo ne vien kā barības avots un drošs patvērums zīdītājiem, putniem, kukaiņiem, bet arī kā mežam raksturīgā mikroklimata veidotājs. Pameža koki un krūmi nereti uzlabo arī augsnes auglību un mazina klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi. Daļa no pameža kokiem un krūmiem, piemēram, lazdas un pilādži, var sasniegt lielu vecumu un nodrošināt dzīves vidi retiem ķērpjiem un piepēm. Pamežam piesaistītas putnu sugas ir meža īpašnieka palīgs cīņā ar kukaiņu sugām, kas rada saimnieciskus kaitējumus mežam.

Mežaudze ar dažādu diametru un augstumu koku un krūmu salikumu uzturēs daudzveidīgāku dzīvnieku un augu valsti.

Padomi meža darbos:

- *Daļu pameža koku un krūmu vajag saglabāt nezāģētus. Pirms pameža koku un krūmu zāģēšanas vajadzētu izvērtēt, cik daudz to nepieciešams darīt un vai to saglabāšana traucēs vai, tieši pretēji, palīdzēs meža apsaimniekošanā.*
- *Pameža koku un krūmu saglabāšanu veiksmīgi iespējams īstenot vienkopus arī ar ekoloģisko koka, to grupu un atmirušās koksnes atstāšanu.*
- *Pēc iespējas saglabājami kadiķi, mežābeles, pilādži un vecas lazdas.*
- *Sevišķi svarīgi pamežu ir saudzēt ūdensteču un ūdenstilpju krastos, mežmalās, mitrās ieplakās un avoksnāju tuvumā, kas sekmēs šo vietu īpatnību saglabāšanu.*
- *Pamežs saudzējams ap lapsu un āpšu alām.*

Mežaudze ar dažādu koku un krūmu salikumu uztur daudzveidīgāku dzīvnieku un augu kopumu.

MEŽMALAS

Mežmala jeb lauka un meža saskares josla ir meža strauji mainīgā ārējā robeža, šeit pārstāvētas abu dabas sistēmu īpatnības.

Mežmalā veidojas īpaši dzīves apstākļi

ne tikai daļai no mežam raksturīgām sugām, bet sastopami arī lauku ainavas iemītnieki. Pametot lauksaimniecības zemes atmatā, mežmalas virzība turpinās, līdz pārvietojoties arī to apdzīvojošām sugām. Ļoti daudzas zīdītāju, putnu un kukaiņu sugas mežmalā barojas vai izmanto to kā slēptuvi. Plēsīgie putni mežmalu izmanto kā vietu, no kuras veikt novērojumus medībām. Ziedēšanas periodā mežmalas piesaista apputeksnētājus kukaiņus, jo šeit ir plaša krūmu un lakstaugu daudzveidība.

Pareizi veidota un saglabāta mežmala nodrošinās plašu sugu daudzveidību, kā arī mazinās vēja postošo ietekmi un stabilizēs mikroklimatu mežā.

Padomi meža darbos:

- Mežmalas josla veidojama vismaz 20–25 metru platumā (pieauguša koka augstums).
- Mežmala apsaimniekojama ar dažādu intensitāti, saglabājot gan neretinātas vietas, gan citviet veidojot nelielus izcirstus laukumus, šādi veicinot jauno koku un krūmu, kā arī lakstaugu attīstību.
- Mežmalā saglabājami zaraini un veci koki, pameža koki un krūmi, sausi koki.

Mežmala dažādām dzīvnieku sugām kalpo kā plaša barības bāze vai slēptuve, bet meža saimniekam – kā aizsargs pret vēja postošo ietekmi mežā.

KRASTMALAS

*Meža un ūdens
dabas sistēmām
mijiedarbojoties,
tās palīdz
vienu otrai un
to plašajam
iemītņieku
klāstam gan uz
sauszemes, gan
ūdenī.*

Krastmalas meža galvenās īpatnības ir noēnojums, augsts un noturīgs mitruma režīms, nereti – liels mirušās koksnes īpatsvars. Krastmalas mežu, dažkārt pat vairākas reizes gadā, ietekmē ūdens līmeņa sezonālās svārstības, bagātinot augsni un sekmējot arī savdabīgu augu un dzīvnieku sabiedrību veidošanos. Krastmalas meža josla darbojas arī kā dabiska attīrīšanas iekārta, samazinot organiskā piesārņojuma daudzumu ūdenī. Savukārt nobirušās lapas, skujuas, zari, koku stumbri ūdenī sadalās lēni un kalpo kā barības avots, slēptuve un dzīves telpa ūdenstecei iemītņiekiem.

Mežu un tajā esošo ūdenstilpi un ūdensteci bieži uzlūko kā divas dažādas dabas sistēmas, tomēr abu šo sistēmu kooperācijai ir neatsverama loma. Ūdens uztur šo īpašo krastmalas meža mikroklimatu un sugu daudzveidību, savukārt meža klātbūtne nodrošina dažādās prasības un vajadzības dzīvībai ūdenī. Ūdenstece ir pārvietošanās koridors dažādām sugām.

Padomi meža darbos:

- *Koku ciršana veicama ar ļoti nelielu intensitāti, veidojot mazus atvērumus un panākot saulainu un noēnotu vietu miju, radot iespēju attīstīties vairāktāvu audzei. Svarīgi saglabāt šeit arī atmirušo koksni.*
- *Ūdeni saglabājama daļa krītaļu, atsevišķi pār ūdensteci pārliekušies koki – lapu koki, resnākie skuju koki un krūmi.*
- *Izvēloties pareizu sezonālītāti un tehnoloģijas, jācenšas mazināt augsnes bojājumus mežizstrādes laikā, kā arī pēc iespējas jāizvairās braukt tuvu ūdenstecei.*
- *Ja nepieciešams šķērsot ūdensteci, jāizmanto pagaidu tilti vai līdzīgas konstrukcijas. Pēc mežizstrādes darbu pabeigšanas jāsakārto ūdensteču pārbruukšanas vietas, nodrošinot brīvu ūdens tecējumu.*
- *Akmeņi atliekami atpakaļ, ja ūdenstecei šķērsošanas vai tīrīšanas laikā tie izņemti.*
- *Uzmanīgi lietojamas ķīmiskās vielas un naftas produkti mežā izmantotā tehnikā, maksimāli mazinot to ietekmi uz apkārtnējo vidi, t. sk., nodrošinot to neiesūkšanos zemē vai nenonākšanu ūdensteceīs un ūdenstilpēs.*

Mežs krastmalā aizkavē ūdensteces vai ūdenstilpes aizaugšanu, kā arī nodrošina sugu daudzveidību mežā un ūdenī.

PURVA MALAS

Meža un purva saskares joslas veidošanos nosaka purvā notiekošie dabas procesi, vietas reljefa apstākļi un augsnes īpašības.

Dabā sastopamas gan salīdzinoši krāsas purva malas, gan arī saskares joslas ar grūti samānāmu pāreju no meža uz purvu. Purva un sauso augšņu saskares joslā var veidoties avoksnainu un auglīgu lapu koku mežu joslas. Galvenā pārejas joslas īpatnība ir augsts un noturīgs mitrums. Līdzīgi kā iepriekš minētajās pārejas joslās, arī purva malās var sastapt daudzās gan mežam, gan purvam raksturīgās sugas. Purva mala kalpo kā pastāvīga dzīves, pārziemošanas, ligzdošanas, barošanas vieta. Šeit nereti ir sastopami arī daudz nokaltušu koku un krīталu, kas nodrošina īpašu dzīves telpu dažādām kukaiņu sugām, kā arī ķērpjiem, sūnām, piepēm.

Saimniekojot purva malā, jāizvērtē pārejas joslas un purva īpatnības. Ja purvs ir kļajš un mala aizaugusi ar niedrēm, mētrām, tad pārejas josla atstājama platāka.

Padomi meža darbos:

- Purva malā koku ciršana jāveic ar nelielu intensitāti.
- Pārejas joslā saglabājami veci, zaraini, dobumaini koki, nokaltuši koki un krīталas. Nepieciešams saglabāt neretinātas koku grupas un pēc iespējas – pameža kokus un krūmus.

Purva pārejas josla ir dzīves telpa daudzām mūsu apstākļos retām augu un dzīvnieku sugām.

AVOTI UN MITRAS VIETAS MEŽĀ

Bieži sausās vietās mežā mijas ar nelielām mitrām ieplakām vai avoksnājiem. Avoti, pretstatā mitrajām ieplakām, var veidoties arī uz nogāzēm vai to lejasdaļās un visbiežāk ir izteikti slapji un retāk apauguši ar kokiem. Avoksnājos un mitrās ieplakās raksturīgs

augsts augsnes un gaisa mitrums, kā arī mazākas temperatūras svārstības. Avotu izplūdes vietas ziemā parasti neaizsalst. Šādiem vietās apstākļiem ir pielāgojies izteikti atšķirīgs sugu sastāvs.

Avoksnājiem raksturīgs ir arī ciņainums, kas sniedz specifiskāku dzīves telpu sēnēm, ķērpjiem, sūnām, gliemjiem u. c. augiem un dzīvniekiem.

Padomi meža darbos:

- Avoksnājos un mitrajās ieplakās koku ciršana izjauc šai vietai piemītošo dabas apstākļu kopumu. Veicot mežizstrādes darbus avoksnāju un mitru ieplaku tuvumā, jācenšas šīs vietas atstāt neskartas. Plānojot pievešanas ceļus, jāizvairās no šādu vietu šķērsošanas.
- Avoksnāji vai mitrās ieplakas nav pakļaujamas hidromeliorācijai, kas radītu postošas sekas tajās dzīvojošo sugu pastāvēšanai.

Mitras ieplakas un avoti dažādo vidi meža iekšienē.

MEŽA PĻAVAS

Bieži meža masīvos ir izveidojušās nelielas meža pļavas vai lauces, kuru lielums var svārstīties no vairākiem desmitiem līdz vairākiem tūkstošiem kvadrātmetru. Augsnes īpatnības ir tās, kas nodrošina meža pļavu ilgstošu pastāvēšanu. Meža pļavās, atšķirībā no meža, ir lielākas temperatūras un mitruma svārstības, līdz ar to apdzīvoto sugu kopums ir atšķirīgs. Nereti arī specifiskās augsnes īpašības šeit nodrošina īpašu dzīvotni retām augu sugām. Šīs atklātās vietas kalpo kā barības vieta arī meža dzīvniekiem.

Liela nozīme vides apstākļu veidošanā pļavās un laucēs ir apkārtejam audzēm, tāpēc sevišķa vērība jāvelta audžu un atklāto vietu pāreju joslas veidošanai, kas jau aprakstīta šajā izdevumā sadaļā „Mežmalas”.

Padomi meža darbos:

- Saglabājot meža pļavu un tās specifiskās īpatnības, nebūtu pieļaujama mēslošana, augsnes apstrāde, koku stādīšana, hidromeliiorācija.
- Veidojot īslaicīgas kokmateriālu krautuves vai ciršanas atlieku kaudzes, pēc to aizvešanas nepieciešams vietu meža pļavā rūpīgi satīrīt.

Meža pļava ir „oāze”, kas sniedz bagātīgu uzturu un nodrošina piemērotu dzīves vidi pļavas un meža iemītniekiem.

BEBRAINES

Bebri pārveido ūdensteces un tām piegulošās mežaudzes, to radītie uzpludinājumi darbojas kā nosēddīķi, nodrošinot ūdeņu pašattīrīšanos un

novēršot to aizaugšanu. Tas bagātina un saglabā dabas daudzveidību piegulošajās ekosistēmās (mežā, pļavā u. c.). Bebru izveidotās ūdenskrātuves kalpo kā zivju nārstošanas, ūdensputnu ligzdošanas, barošanās un atpūtas vietas. Aizsprosta pastāvēšanas laikā ūdeni gulošie, mirušie koku stumbri un to atliekas pievilina daudzas kukaiņu un putnu sugas.

Ja aizsprosts sagrūst un ūdens līmenis atgriežas iepriekšējā gultnē, tad mirušo koku stumbri – gan gulošie, gan stāvošie – veido jaunas dzīves telpas dažādām sugām. Savukārt abinieki, rūpuļi, sīkie grauzēji, kā arī plēsēji bieži izmanto bebru pamestās apmetnes kā ilgstošu patvērumu.

Latvijā bebru skaits ir ļoti liels, un tie nereti nodara būtiskus saimnieciskus kaitējumus mežsaimniecībā, lauksaimniecībā, infrastruktūras objektos, jo īpaši gadījumos, kad aizsprosts izveidots uz hidromeliorācijas sistēmām.

Apzinoties bebra nozīmi dabā, kā arī izvērtējot dzīvnieka radītos saimnieciskos zaudējumus un aprēķinot izmaksas, kas nepieciešamas bebraiņu likvidācijai, meža īpašniekam jāizlemj, vai saglabāt bebru dzīvotni neskartu vai arī veikt skaita un apdzīvojamās teritorijas ierobežošanas pasākumus.

Padomi meža darbos:

- Ja izlemts veikt bebru skaita un apdzīvojamās teritorijas ierobežošanas pasākumus īpašumā un uzsākta saimnieciskā darbība šāda mērķa īstenošanai, tad dabiskai attīstībai saglabājama vismaz daļa no ilggadīgas bebraines, ko raksturo nokaltuši koki vai pārmitrām vietām raksturīga augu sabiedrība.

Bebris ir ne tikai materiālo vērtību iznīcinātājs, bet arī dabas daudzveidības papildinātājs, nodrošinot arī zivju nārstošanas, putnu ligzdošanas, barošanās un atpūtas vietas.

GRAVAS UN NOGĀZES

Upju dziļo ieleju un gravu meži raksturojas ar īpatnējiem mikroklimatiskiem apstākļiem – pastāvīgu noēnojumu un augstu gaisa mitrumu. Nogāzes daudzveidīgākas padara bieži sastopamie avoti un augsnes atsegumi. Stāvās nogāzes

ir labi drenētas, bet augu saknes saskaras ar auglīgākajiem augsnes horizontiem, kuri šādās vietās atrodas tuvu augsnes virskārtai.

Šo iemeslu dēļ gravu un nogāžu mežos veidojas bagāta sugu daudzveidība.

Gravu un nogāžu meži nereti pasargā krastus no iebrukšanas un izskalošanās, tie darbojas kā dabisks filtrs, aizturot barības vielu ieplūšanu piegulošā ūdenstecē.

Gravas un nogāzes apgrūtinātās koksnes ieguves dēļ nereti ir mazāk pārveidotas, tādejādi šeit reizēm vēl var pamanīt patiesi dabiska meža pazīmes.

Gravās un nogāzēs vēl ir saglabājušies tādi dabiska meža raksturīgie elementi kā dažāda vecuma audzes, bioloģiski ļoti veci koki, krūmi vai šādu koku un krūmu grupas, liela izmēra kriticalas dažādās sadalīšanās stadijās. Būtiski pārveidojot dabai tik nozīmīgu vietu, bojāejai būs pakļauta dažādas meža ilglaicībai pielāgojušās sugas.

Padomi meža darbos:

- *Upju dziļo ieleju un gravu mežos koksnes ieguvu nedrīkstētu veikt. Ja tomēr izlemts to darīt un tam rasts saimnieciskais pamatojums, tad mežizstrādes darbi veicami ar mazu intensitāti, izlases veidā izcērtot atsevišķus kokus un saudzējot no mežizstrādes bojājumiem paliekošos kokus, krūmus un zemsedzi.*

Gravu un nogāžu mežs pasargā piegulošās ūdenstecei krastus no iebrukšanas un izskalošanās, kā arī darbojas kā dabisks filtrs, aizturot tur barības vielu ieplūšanu.

KULTŪRVIDES ELEMENTI

Mežu var uzskatīt ne tikai par dabas sistēmu vai resursu ieguves vietu, bet arī par informācijas krātuvi par iepriekšējo paaudžu darbību, kuru var saukt arī par meža ainavas vēsturiskajiem slāņiem.

Neatņemama meža vēstures sastāvdaļa ir ar

to saistītie stāsti – notikumi, to interpretācijas, leģendas. Nosacīti ainavas vēsturiskie slāņi mežā saistāmi gan ar darbībām, kas šeit notikušas, pirms mežs atguvis kādreiz cilvēka atkarotās platības, gan ar vēsturiskiem notikumiem cilvēces vēsturē konkrētā vietā mežā. Par kultūrvides elementiem mežā jāuzskata apbedījumu vietas, kulta vietas, ticību elementi, akmens sakārtojumi, seno apmetņu vietas, stādītie koki ap mājvietām, koki vai koku grupas ar īpašu nozīmi, kara laika patvērumu vietas, kauju un piemiņu vietas, senas ražotnes u. c.

Saglabājot kultūrvēsturiskos elementus mežā, tā saimnieks savam īpašumam piešķir vērtību un daudzveidību. Saudzējot šādas vietas, iespējams dabā saglabāt vēsturiskus pierādījumus, kas sniedz vērtīgus materiālus pagātnes izziņāšanā, un reizē saglabāt cieņu pret cilvēkiem, kuri radījuši šo mantojumu.

Padomi meža darbos:

- Meža vēstures liecības saglabājamas iespējami nepārveidotas.
- Vietās ar kultūrvides elementiem katrā gadījumā atsevišķi izvērtējama koku un krūmu cīršana, nav pieļaujama kokmateriālu krautuvju vai cīršanas atlieku kaudžu iekārtošana un vietas degradējoši mežizstrādes tehnikas pārbraucieni.
- Gadījumos, kad meža augšana ietekmē kādreiz brīvā vietā atradušos elementus, vēlams tos atsegt no krūmiem un kokiem.

Kultūrvides vērtības sniedz liecības par mūsu tautas pagātņi.

NOBEIGUMS

Mežam piemīt dažādas funkcijas, un tikai viena no tām ir koksnes ieguve. Koki ir tikai viens elements kopējās dabas sistēmas veselumā, kur pat šķietami nenozīmīgām

lietām ir nozīme. Ja mežu redzam tikai kā vietu kokmateriālu ražošanai, mēs aizmirstam mežam piemītošās likumsakarības, kā arī daudzās sugas, kas atkarīgas no meža veidola, turklāt, lūkojoties nākotnē, mēs nerēķināmies paši ar sevi.

Mežs ir arī informācijas krātuve par to, kā cilvēks reiz saimniekojis, kam piešķīris vērtību. Un mežs ir vieta, kas redzamām un nojaušamām saitēm saistīta ar citām vietām, veidojot ainavas mozaīku.

Izlasot sniegtos padomus, varētu rasties iespaids, ka mežā nedrīkst cirst, jo viss ir jāsaudzē. Taču strādājot varēsiet pārliecināties, ka tas tā nav, un šo padomu īstenošana nebūt nav dārgs vai neizpildāms uzdevums.

Lai pilnvērtīgi saimniekotu, aicinām savu mežu „lasīt”, jo arī mežs, līdzīgi kā grāmata, stāsta savu stāstu un skaidro sīko un lielo lietu nozīmi un sakarības.

Ieteikumi ciršanas atlieku un sīkkoksnes izvākšanā galvenā cirtē un kopšanas cirtēs:

- Pieņemot lēmumu par ciršanas atlieku un sīkkoksnes izvākšanu, nepieciešams novērtēt cirsma reljefa un augsnes īpatnības, prioritāri plānojot ciršanas atlieku un sīkkoksnes izmantošanu pievešanas ceļu nostiprināšanai mežizstrādē zemas augsnes nestspējas gadījumā.
- Rūpīgi saudzējamas cirmā saglabātās dabas struktūras (mežaudzes fragmenti, ekoloģiskie koki, sausā koksne un kritālas, pameža koki un krūmi, paaugas kociņi, apauguma josla ap lielām ligzdām, dzīvnieku alām u. c.).
- Sīkkoksnes izvākšana nav veicama mitrās ieplakās, avoksnājos, ar piesardzību tā istenojama krastmalas zonā, mežmalā, purva malā, pārplūstošu klajumu malās.
- Cirmā ciršanas atlieku kaudzes nav veidojamas vietās, kur sastopams pamežs un paauga, lai to iekraušanas laikā netišām netiktu satverti un izrauti krūmi, kociņi.
- Jaunaudzēs izcērtamo kociņu plānošanā un izvākšanā jāatceras par nākotnes mežaudzes koku sugu mīroņiem lietderību un pameža koku un krūmu saglabāšanas nepieciešamību.
- Izprotot atšķirīgo mežu dabiskās īpatnības, ciršanas atlieku izvākšana istenojama arī nabadzīgajos sausieņu tipos (silā, mētrājā, lānā), tādējādi uzturot šeit raksturīgo sugu sastāvu.
- No cirsma nav izvācamas visas ciršanas atliekas, saglabājot vismaz 20%.
- Ciršanas atlieku un sīkkoksnes sagatavošana un pievešana nav veicama pavasarī un vasaras sākumā, putnu ligzdošanas laikā.

PADOMI MEŽA SAIMNIEKAM

Izdevuma teksts veidots Pasaules Dabas Fondam sadarbībā ar Latvijas Ornitoloģijas biedrību un SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs” filiāli – „Meža konsultāciju pakalpojumu centrs”.

Izdevuma ilustrācijas: Rūta Kazāka

Izdevums sagatavots: Interreg Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības projektā Baltic ForBio Nr. #R058

Izdevuma sagatavošanu atbalsta: AS „Stora Enso Latvija”

Materiāls pārpublicējams tikai ar SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs” filiāles – „Meža konsultāciju pakalpojumu centrs” un Pasaules Dabas fonda atļauju.